

לחדש דגם לר"י דהבערה ללאו יצאת אפי"ה במכבה חייב, ועיין לעיל ת"י כ"ט ע"ב דהוכיח כן מסוגיא דהתם, ומסוגיא דכריתות כ' ע"ב, ועיין ברש"ש כאן מש"כ בזה, וע"ע בראש יוסף מש"כ על הא דתנן מכבה ומבעיר והרמב"ם שינה וכתב הבערה והכיבוי עיי"ש.

תוד"ה משום: אין להוכיח מכאן דצריך להתרות אתולדה משום אב וכו', עיין במהרש"א דנקט דה"ה דאפשר להתרות שני אבות זה בזה אם הם דומים מעין מלאכה אחת (כגון כותש ודש) ובאמת דכן מוכח מהא דכתבו התוס' לפרש דהא דאמרינן הכא דהנוטע והמבריק והמרכיב חייב משום זורע איירי לענין התראה, ואע"פ דלפי שיטתם הרי מוכח דנוטע חשיב אב, (מהא דקתני דזומר חייב משום נוטע) ואפי"ה קאמר דאפשר להתרותו משום זורע, וע"ע בתוס' הרא"ש דנקט דמ"מ א"א להתרות האב משום אתולדה.

והנה בעיקר מש"כ התוס' לדון אי בעינן להתרות אתולדה משום אב, ולא מהני להתרות אתולדה משום עצמה, עיין במנ"ח מצו' ל"ב (אות ב') שתמה ע"ד דמנא להו להתוס' דצריך להתרות כלל בשם אותה המלאכה, דלא מיבעי לפמש"כ הרמב"ם בפ"ב מסנהדרין ה"ב דבכל האיסורין אי"צ להתרות כלל בשם הלאו (האיסור) דז"ל הרמב"ם שם וכיצד מתרין בו, אומרינן לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה וחייב אתה עליה מיתת ב"ד או

מלקות, עכ"ד. הרי מבואר מדבריו דסגי להתרותו שזו עבירה היא, ואי"צ להתרותו בשם האיסור. [וכ"מ בירושלמי פ"ה מסנהדרין ה"א ראוהו מחלל שבת אמרו לו הוי יודע שהוא שבת והתורה אמרה מחלליה מות יומת וכו'] א"כ הכא ודאי לא בעינן להתרות אתולדה משום אב, אלא אפילו לפי מה שמבואר ברש"י בשבועות דף כ' ע"ב בד"ה אכלתי, ובתוס' במו"ק דף ב: בד"ה משום, דצריך להתרות משום הלאו, מ"מ עדיין לא שמענו שצריך להתרות משום שם אותה המלאכה, כגון משום זורע או משום חורש, אלא סגי בזה שיתרו בו משום הלאו ד"לא תעשה בו מלאכה", וא"כ בודאי שאי"צ להתרות אתולדה משום האב יעוי"ש.

אמנם עיין בתוס' ר"ד דף קלח' ע"א שכתב על הא דמבואר התם משמר משום מאי מתרינן ביה וכו' בזה"ל פ"י כיון דהבערה לחלק יצאת כאילו כתיב לאו על כל מלאכה ומלאכה דמי והוי להו כמו לאוין דחלב ודם שהן חלוקין זמ"ז, וצריך להתרות על חלב משום חלב ועל הדם משום דם, **וכך על כל מלאכה ומלאכה,** עכ"ד. הרי מבואר מדבריו דחילוק מלאכות חשיבי כלאוין נפרדין, ומשו"ה צריך להתרותו משום שם אותה המלאכה, [ועיין בתוצ"ח ס"י ה' אות ב' שכתב להוכיח בשיטת רש"י בכ"ד דחילוק מלאכות דשבת חשיב כגופין מוחלקים ולא שמות מוחלקים, דלא כמש"כ בתור"י דהנ"ל].

ובאמת דכן מבואר להדיא בספרי פרשת שלח בפרשה דמקושש עצים וז"ל שם ומה ת"ל "ויקריבו אותו" מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו, מכאן לכל אבות מלאכות שבתורה שמתרין בהם מעין מלאכתו, ע"כ. הרי מבואר דילפינן מקרא דצריך להתרות בכל מלאכה משום שם המלאכה (שמעתי בשם מרן הגר"י זצ"ל). וע"ש במלבי"ם שביאר דהוי דרשא מיוחדת דצריך להתרות בשם המלאכה.

בא"ד: רבה אמר משום בורר, אבל אם התרו בו משום מרקד, פטור, עיין בחידושי הגרע"א שכתב לתמוה דלרבה דס"ל משום בורר ר"ל דחייב אף משום בורר, וה"ה אי יתרו בו משום מרקד ג"כ מהני (וכדפי' שם רש"י להדיא) אמנם בביה"ל בסי' שייט סעי' ט' כתב להוכיח מהירושלמי דלרבה חייב דוקא משום בורר ולא משום מרקד (ודלא כפירש"י) וכמש"כ התוס' הכא, יעוי"ש. וכ"ה בפירוש ר"ח לקמן קל"ח ע"א, ובדעת הרמב"ם נקט הבי"י בסי' שייט דס"ל כדעת רש"י דכתב בפ"ח משבת הי"א וכן הבורר שמרים מתוך המשקין הי"ז תולדת בורר או תולדת מרקד וחייב, ונקטו הבי"י והרעק"א דפסק כרבה ולכן כ' או משום מרקד או משום בורר וכרש"י. אמנם בביה"ל סי' שייט פירש דדעת הרמב"ם כתוס' אלא דמספק"ל אי הלכה כר"ח או כרבה, [דס"ל כמנ"ח דלרש"י חייב שתים אי"כ ע"כ מדנקט "ואו" כוונתו דמספק"ל

איך לפסוק] אבל לפי"ד הבי"י צ"ל דפסק כרבה ואפי"ה א"א לחייב אלא א' או משום בורר או משום מרקד.

בא"ד: ועוד רא"י דבריש ב"ק דף ב. קאמר ולר"א דמחייב אתולדה במקום אב, אמאי קרי לי' אב ואמאי קרי לי' תולדה, ולא משני דלהכי קרי לי' אב, דצריך להתרות אתולדה משום אב, אמנם בחידושי הרמב"ן והרשב"א לקמן דף צו' ע"ב כתבו לדחות ראית התוס', דלר"א דמחייב אתולדה במקום אב, ס"ל נמי דלא מהני להתרות אתולדה משום אב אלא דוקא משום התולדה עצמה, יעוי"ש. ועיין בתוצ"ח (סימן ה' אות ה-ו) שכתב לבאר שורש פלוגתתם דהתוס' ס"ל דהא דלר"א חייבים על תולדה במקום אב היינו משום דתולדה ואב הוי כמו גופין מוחלקים אבל באמת גם ר"א מודה דהתולדה והאב הם שם אחד, ומשו"ה ס"ל להתוס' דאפשר להתרות אתולדה בשם האב גם לר"א, אבל הרמב"ן והרשב"א ס"ל דאליבא דר"א חשיב האב והתולדה כשני שמות מוחלקין, ומשו"ה כתבו דא"א להתרות אתולדה בשם האב, משום דהוי כמו שהתרה אקוצר משום טוחן.

תוד"ה זומר: והא דאמר בפ' זה בורר (סנהדרין דף כו:) תו חזיוה להווא גברא דהוה קא כסח וכו', נראה דכל עיקר קושייתם היא רק לשיטתם שכתבו במו"ק דף ב: בד"ה חייב דהא דרב כהנא דזומר

וצריך לעצים חייב שתים, איירי ג"כ בגוונא כשאינו מתכוון להצמיח ע"י זמירתו, ואפ"ה קאמר דחייב ג"כ משום נוטע, ומשו"ה קשי' להו להתוס' אהא דאיתא בסנהדרין דיכול לומר לעקל בית הבד אני צריך, דאמאי לא מחייב משום זורע בשביעית אע"ג שאינו מתכוון להצמיח.

אמנם עיין ברש"י ד"ה זומר, שכתב זומר להצמיח הגפן, ומשמע מלשונו דאם אינו מתכוון להצמיח אינו מתחייב בזומר משום נוטע (וכ"כ בראש יוסף - ובשפ"א לדייק מרש"י) וכ"מ במאירי שכתב בזה"ל: אף הזומר בכלל נוטע או זורע, **שהרי כונתו להצמיח** עכ"ד, וכ"מ ברמב"ם פ"ח ה"ב שכתב בזה"ל: הזומר את האילן **כדי שיצמח**, הרי"ז מעין זורע, עכ"ד. הרי מבואר דס"ל להני ראשונים דזומר אינו חייב משום נוטע, אא"כ כונתו להצמיח, ולפ"ד לא קשה כלל קושי' התוס' מסוגיא דסנהדרין (שו"מ שכ"כ בספר הקובץ על הרמב"ם פ"ח ה"ד וע"ע בשביתת השבת "זורע" אות ט' סק"ו). [אמנם אפשר דכל סברת רש"י הוא דוקא בשבת דאיכא דין מלאכת מחשבת, ועיין ראש יוסף. אבל לפ"ז בשביעית יהא חייב משום נוטע גם באין מתכוין] ועיין במגן אבות מש"כ בזה.

בא"ד: התם מיירי בכה"ג שאין האילן מיתקן בכך אלא מתקלקל, עיין בשפ"א שתמה ע"ד דא"כ מאי ס"ד דגמ' שם דאמר כהן וזמיר, וא"ל הלב יודע אם לעקל וכו' הרי לא הוי זומר כלל כיון

שאינו מתקן האילן.

והנה התוס' שם בסנהדרין כתבו ליישב על קושייתם הנ"ל בזה"ל: וי"ל דעביד לי באותו ענין דודאי קשה לי, דליכא לחייבו משום נוטע כדאמרינן גבי שבת, דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, והא מתעבדא מחשבתו, אבל גבי שביעית אין לאסור רק היכי דמשביח הקרקע וכו' עכ"ד.

ועיין במהרש"ל ובמהרש"א שם שנתקשו בדבריהם, דמי הכריח אותם לחלק בין שבת לשביעית, הא בלאו הכי הו"מ ליישב דהתם בסנהדרין איירי דזומר באופן דקשי לאילן ומשו"ה אינו זורע בשביעית, משא"כ הכא לענין שבת איירי שזומר באופן שמתקן האילן, ומשו"ה חייב משום "זורע" (וע"ש מש"כ בזה, וע"ע ברש"י שם מה שתמה ע"ד המהרש"א).

ובחזו"א שביעית סייט סק"ד כתב לבאר כונת התוס' בזה"ל: ונראה דודאי א"א לפרש (ההיא דסנהדרין) דכסח באופן שאינו מועיל לאילן, דא"כ למה אמר הלב יודע וכו' (וכקושית השפ"א הנ"ל) אלא דכונתם שכל זימור צריך דקדוק וחכמה והרבה מומין יש באילנות שגורמין גירעון בגידולן ובפרותיהן וכל זימור שאינו על צד הדקדוק עושה גירעון בפירות, ובשבת חשיב זומר, דסו"ס הזמירה הועילה ככל זומר אף שלא דקדק כהוגן, אבל לענין שביעית כיון דאין עושין כן והוא נתכוון לעצים שרי, אבל אם נתכוון לזימור אסור, והיינו דאמר הלב יודע וכו' עכ"ד.

תוד"ה וצריך לעצים: נראה דאפילו לר' יהודה דמחייב במשאצ"ג, בעינן צריך לעצים, ולא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה. והנה בביאור דברי התוס' מצאנו באחרונים לבאר בכמה דרכים:

(א) במהרש"א סנהדרין דף כו. כתב לבאר הא דכתבו התוס' דלא מחייב משום קוצר, אא"כ צריך לעצים, בזה"ל: דודאי לא מיקרי בעצים קוצר אלא דשאני גבי שבת אע"ג דלא מיקרי בעצים קוצר חייב משום קוצר דמלאכת מחשבת אסרה תורה, והא איתעבידא מחשבתו דבצריך להם, עכ"ד. מבואר מדבריו דסברת התוס' היא רק בעצים, ולא מיקרי בעצים קוצר אא"כ צריך להם (וכ"מ מלשון התוס' שכתבו דלא מיקרי בעצים קוצר וכו') ונראה דהביאור הוא דשם מלאכת "קוצר" לא שייך כשחותך את גוף האילן, כיון דאין ע"ז שם קצירה אלא חשיב כמשבר את האילן עצמו, ומשו"ה דוקא כשצריך לעצים ומחשיבם להשתמש בהם חייב משום קוצר (וע"ע בזרע אברהם סימן יא' סק"ה משי"כ בזה) וסברא זו מצאנו ג"כ בדבר אברהם ח"א סימן כג' סק"א דלא שייך קוצר אלא כשנוטל מאיזה גוף דבר שאינו חלק ממנו אלא צומח ממנו ונטפל אליו כגון פירות ותבואה שצומחין מאותו גוף, אבל כשתולש חתיכה וחלק מאיזה גוף ומקטינו לא שייך ב"י קוצר, כיון שאינו קוצר מעל הגוף, אלא שתולש את עיקר הגוף עצמו, עכת"ד. אמנם עדיין יש לדון דאפשר דאע"פ שאי"ז חשיב קצירה מגוף

האילן כיון דעצים הם חלק ממנו, מ"מ יחשב שקוצר העצים מהקרקע, וצ"ע. ועיין בנשמ"א כלל יא' סק"ב - ובמנ"ח "קוצר" סק"ג - ובאג"ט "חורש" ז' סק"ח-ט' שכתבו עוד דדוקא בעצים ס"ל להתוס' דאינו חייב משום קוצר אא"כ צריך לעצים, אבל בקוצר שאר דברים כגון אספסתא וסילקא בזה חייב אפילו אם אינו צריך להם, וכ"מ בגמ' וברמב"ם דדוקא בזמן נקטו דאיירי בצריך לעצים, אבל באספסתא וסילקא לא כתבו דאיירי בדצריך להם.

אמנם באג"ט שם כתב להוכיח מלשון התוס' במו"ק דף ב: בד"ה וצריך לעצים, דגם בשאר דברים לא מחייב משום קוצר אא"כ צריך להם, יעו"י"ש, [וע"ע באמרי בינה או"ח סימן לבי' (בד"ה ודעת התוס') שכתב להוכיח מדברי הר"ן והמאירי בסוגיין דגם בשאר דברים בעינן שיהי' לו צורך בדבר הנקצר]. אמנם באמת אפשר דאפ"ה לא בעינן שיתכוון להדיא בשעת הקצירה להשתמש בהם, אלא דסתמא להכי קיימא מלבד בעצים דבעינן שיתכוון להדי' להשתמש בזה, משום דסתמא לא קיימא להכי, ומשו"ה באספסתא וסילקא לא קאמר בגמ' דאיירי בדצריך להם (וכ"כ בספר הקובץ על הרמב"ם פ"ח הי"ד, הו"ד לעיל בעמוד. י"ז) [וע"ע בשיטה להר"ן דף צד' ע"ב ד"ה מחלוקת שדחה את שיטת המפרשים דגוזז צפורן חייב משום קוצר, לפי שאינו חייב משום קוצר אלא כשהוא צריך לעצים משא"כ בזה, עכ"ד. מבואר

מדבריו דאף בקוצר שאר דברים (חוץ מעצים) לא מחייב משום קוצר אא"כ צריך להם, ודו"ק].

(ב) ובקרי"א וכן בביה"ל סי' שמ' סעי' י"ד די"ה ולא, כתבו לבאר דברי התוס' שלכ"ד המהרשי"א, אלא דסברת התוס' היא דכשאנו צריך לעצים הר"י בכלל מקלקל, דאף דהכא צריך להזמירה לצורך הנטיעה מ"מ כיון דאין לו צורך בדבר הנקצר א"כ לגבי קצירה הר"י מקלקל [וכעין סברא זו כתב ג"כ הפני"י בביצה דף יב' דהא דשוחט בשבת אינו חייב ג"כ משום מפרק (לשיטת הרמב"ם דחובל וצריך לכלבו חייב משום מפרק) היינו משום דגבי מלאכת מפרק חשיב מקלקל כיון דאין לו צורך בדם, ואע"פ שיש לו צורך בגוף השחיטה, מ"מ לגבי מלאכת מפרק חשיב מקלקל. וע"ע בתפארת ישראל על המשניות (בפרק יד' אות א') מש"כ בזה ובספר אמרי בינה סימן לב'].
אמנם עיין בראבי"ה סוף דיני משאצלי"ג שכתב בזה"ל: והא דאמרין זומר וצריך לעצים חייב שתים, אם צריך לשתיים חייב שתים לכו"ע. ואם לאחד מהם הוא צריך לר"י חייב שתים ולר"ש חייב אחד, עכ"ל. הרי מבואר דס"ל דהא דאמר ר"כ זומר וצריך לעצים חייב שתים הוא דוקא לר"ש, אבל לר"י אפי' באי"צ לעצים חייב שתים, (שלכ"ד התוס') וכ"מ בתוס' רי"ד לקמן דף קכ"א ע"ב שכתב בזה"ל: ומאי דאמרן בפרק כלל גדול הזומר וצריך

לעצים חייב שתים אחת משום נוטע ואחת משום קוצר, האי דבעינן צריך לעצים לחיובא משום קוצר, נ"ל דלא אתי' אלא לר"ש, אבל לר"י אע"ג דאי"צ לעצים חייב משום קוצר, דהא תלש מן המחובר ואי"ז קלקול אלא מלאכה, ואע"פ שאי"צ לה לתלישה זו הוא חייב משום קוצר, וע"ש בהמשך דבריו שביאר עוד דאם תלש עצים וא"צ להם, אי"ז קלקול אלא תיקון כיון דע"י זמירתו משביח האילן או שמיפה בזה הקרקע משו"ה חשיב עצם המעשה זמירה למתקן, אע"פ שבדבר הנקצר דהיינו מלאכת הקצירה הוי תיקון. יעויש"ה. [וע"ע בתורי"ד לקמן קו. שהקשה מ"ט חופר גומא וא"צ לעפרה חשיב מקלקל, מ"ש מחובל וצריך לכלבו דחשיב מתקן, ע"ש. ולכאורה נראה דהתורי"ד אזיל לשיטתו דגם היכא שהתיקון הוא לא בגוף המלאכה, אפי"ה חשיב מתקן כיון דבאותה פעולה איכא תיקון, ודו"ק].

עכ"פ נמצא לפמשי"כ הקרי"א והביאה"ל הנ"ל, דהתוס' דידן פליגי בסברא זו על התורי"ד, ולפ"ד כל היכי שאין תיקון בעצם המלאכה, אע"פ דאיכא תיקון באותה פעולה, מ"מ חשיב מקלקל, [וע"ע בקה"י סימן ב' - ובסימן לו' מש"כ לבאר דברי התוס' שכתבו דבעינן צריך לעצים אף לר"י דס"ל משאצלי"ג חייב].

בחיידושו של הנשמ"א בדינא דזומר וצריך

לעצים

בנשמ"א "זורע" סק"ב כתב לחדש

בזה"ל: ואמנם נ"ל דדוקא במה שעיקר כונתו לזמור כדי שיצמיח, בזה לא מיקרי קוצר אא"כ צריך לעצים, אבל אם אין כונתו רק לחתוך מן האילן, אע"פ שא"צ לעצים חייב משום קוצר, ונ"ל דכן מוכח בעירובין דף ק: דפריך וקנתרי קינסי (ע"ש דמקשי הגמ' אהא דאיתא שם דמותר לעלות על אילן יבש, דאמאי לא נגזור שמא ע"י שיעלה עליו ינשרו קינסי מהאילן, ואע"פ שבאילן יבש אין בזה איסור מה"ת, מ"מ נגזור אטו שיעלה על אילן לח ויתחייב בזה משום קוצר) משמע דבאילן לח חייב אע"פ שאינו צריך לעצים, עכ"ד.

ולפ"ד הנשמ"א מתיישב ג"כ קושיית האג"ט "קוצר" סק"ל, שהקשה שם מהא דאיתא בעירובין לד: גבי נתנו בראש הקנה, בזמן שהוא תלוש ונעוץ הרי"ז עירוב, ובגמ' שם מדייק תלוש אין, לא תלוש לא וכו' ומשני גזירה שמא יקטום, ופירש"י שם דחיישינן שמא יקטום קנה ויתחייב משום קוצר (אמנם בריטב"א שם מבואר דע"י קטימת הקנה יתחייב משום נוטע, כיון דמועיל לקנה שיצמח) יעוי"ש. הרי מבואר דאע"פ דא"צ לקנה, אפ"ה יש בזה חיוב קוצר (ודלא כמשנ"ת בתוס' בסוגיין דבכה"ג דא"צ לעצים אינו חייב משום קוצר) עיי"ש.

אמנם לפ"ד הנשמ"א שכתב דבכה"ג שאינו מתכוון להצמיח, בזה גם התוס' מודים דחייב משום קוצר אע"פ שא"צ לעצים, לא קשה מידי כיון דהתם בעירובין הרי אינו מתוין להצמיח ע"י קטימת

הקנה, ומשו"ה בזה מתחייב משום קוצר אף בא"צ לעצים.

אבל באמת נראה להוכיח מדברי התוס' במו"ק דף ב: שלכ"ד הנשמ"א הנ"ל, דע"ש שכתבו בד"ה חייב שתיים, דהא דרב כהנא דזומר וצריך לעצים חייב שתיים, איירי אפילו בגוונא דאינו מתכוון להצמיח, ואפ"ה מבואר בדברי ר"כ דדוקא כשצריך לעצים חייב ג"כ משום קוצר [וע"ע באפיקי ים ח"ב סימן ד' ענף ח' בהג"ה (עמוד כ:)] מה שתמה ע"ד הנשמ"א מסוגיא דכריתות דף טו. וע"ע בספר האיר יוסף סימן ז' שכתב להוכיח מדברי הגרע"א עירובין דף עח' שלכ"ד הנשמ"א].

ובאמת דה"י אפשר לקיים עיקר חידושו דהנשמ"א אלא דצריך להוסיף ע"ד, דלאו דוקא היכי שמתכוון להצמיח בזה אינו חייב משום קוצר היכי דא"צ לעצים, אלא אף היכי דאין מתכוון בזמירתו להצמיח כיון דסו"ס משביח האילן, בזה ג"כ אינו מתחייב משום קוצר אא"כ צריך לעצים, כיון דחשבינן לאותה פעולה כמעשה זמירה דנטיעה, ולא למעשה קצירה, משא"כ בסוגיא דעירובין דף לד: ק: דאינו מועיל כלל להצמיח ע"י קטימת הקנה, או ע"י נשירת הקינסי משו"ה חייב משום קוצר אף בא"צ לעצים כיון דהמעשה הוא בהכרח מעשה קצירה ודו"ק.

אמנם עיין בספר אמרי בינה חאו"ח סימן לב' (בד"ה וראיתי) שהוכיח שלכ"ד הנשמ"א מדברי הר"ן לקמן צד: שכתב

דהא דגוזז צפרניו אינו חייב משום קוצר, כיון דא"צ לצפרניו, ולא מחייב משום קוצר אא"כ צריך לעצים, ע"ש. הרי מבואר דאע"פ דהתם אין כונתו אלא לחתוך, אפ"ה ס"ל להר"ן דאינו מתחייב משום קוצר כיון דא"צ להם, ומה שכתב הנשמי"א להוכיח מסוגיא דעירובין דף ק: אינו ראוי להמעין בגמי שם דשייך גם בזה גזירה שמא יתלוש ויהי צריך לעצים, עכת"ד.

יבואר אי איכא עכ"פ איסור מדרבנן

בזומר וא"צ לעצים

באמרי בינה סימן לבי (בד"ה והנה בקוצר) כתב לדון דאע"פ שמבואר בתוס' דזומר וא"צ לעצים פטור אף לר"י דס"ל דמשאצ"ל חייב, מ"מ אפשר דאיסורא מדרבנן איכא, וראי' לזה מהא דאיתא לקמן פא: דאמר ר"ל צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו, והתולש ממנו בשבת חייב חטאת, וע"ש ברש"י שכתב דמותר לקנח בו, כיון דאינו מתכוון לתלוש וקיי"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוון מותר, ע"ש. ולכאורה צ"ע דהרי כיון דא"צ לעשבים שתלש, א"כ אף לר"י דס"ל דדבר שאין מתכוון אסור, ומ"מ לא קעבד איסורא כיון דדמי לזומר וא"צ לעצים שכתבו התוס' דאינו חייב משום קוצר לכו"ע, אע"כ דאיסורא מדרבנן עכ"פ איכא גם בזומר וא"צ לעצים, ומשו"ה הוצרך רש"י לפרש דאזיל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוון מותר, דכיון דאינו

מתכוון לתלוש כלל אין בזה איסורא אף מדרבנן, עכ"ד.

עוד בענין זומר וצריך לעצים

והנה בהא דבעינן צריך לעצים כדי להתחייב משום קוצר, עיין בגלהש"ס שהבין דכוונת התוס' הוא דבעינן שיתכוון להדי' בשעת זמירתו לצורך תשמיש בעצים, ולא סגי במאי דניחא ליה בעצים (ולפ"ז הקשה שם דהא אף לר"ש דס"ל דמשאצ"ל פטור, מ"מ סגי בזה דניחא ליה להשתמש בעצים, וא"כ מ"ט קאמר ר"כ דבעינן זומר וצריך לעצים, אע"כ אף לר"ש בעינן לסברת התוס' שכתבו אליב"י דר"י דשא"ה דבעצים לא מיקרי קצירה וכו'). **אמנם** עיין בספר תהלי"ד או"ח סימן שכי' סק"ט שכתב דבאמת לא בעינן שיתכוון להדי' בשעת זמירתו להשתמש בעצים, אלא דסגי בזה שניחא לו בעצים, ולא אתי ר"כ אלא לאפוקי היכי שזומר ואין לו כלל ניחותא בעצים עצמם דאינו עומד להשתמש בהם כלל אלא לזורקן לאשפה, ולפ"ז כתב שם ליישב קושית הגרע"א הנ"ל. [ולפ"ז אפשר דלכן לא תני באספתא וסילקא דאיירי דצריך להם דסתמא דמילתא איירי בדניחא ליה בהם ורק בעצים איכא גווי דא"צ כלל לעצים].

בא"ד: מידי דהוה אקורע ע"מ לתפור, וכתב הגרעק"א (בגה"ש) מבואר דס"ל דאף היכא דאינו מקלקל דצריך לאיזה דבר מ"מ פטור, ואפילו לר"י [דמחייב

מלאכה שאצליג.] דסייל [לתוס'] (דכל) שאינו ע"מ לתפור לא מקרי מלאכה חשובה, וכ"נ מדברי הכ"מ פ"י הלכה י' מהלכות שבת, [דכתב דפותח בית הצואר אינו חייב משום קורע משום דליה ע"מ לתפור, וכ"כ בב"י סי' ש"ז.] וק"ל מסוגיא דלקמן דף ק"ה ע"ב, [דמבואר שם דבקורע על מתו חייב וליה מקלקל,] וכן עמד בזה הגרעק"א במשניות במתני עיי"ש בארוכה.

ועיין בבה"ל סי' ש"מ סעיף י"ד דכ' דכוונת התוס' דהיכא דליה ע"מ לתפור פטור משום דהוי מקלקל וה"נ בא"צ לעצים חשיב מקלקל דאין לו תיקון בדבר הנקצר עיי"ש בארוכה, (וכ"כ בקר"א). אמנם פשטות דברי התוס' משמע דבאו לחדש דהוי מעיקר המלאכה שיעשה ע"מ לתפור וכמו שדנו התוס' לעיל בע"א אם בעי מתיר ע"מ לקשור, ומוכח דליה בגוונא דהוא מקלקל דא"כ מה דנו כלל התוס' בזה, וע"כ דהוי דין בעיקר המלאכה שבעינן שיתיר ע"מ לתפור, וקשה טובא קושית הגרעק"א דמ"ש מקורע בחמתו.

ועיין בהגהות רא"מ הורביץ זצ"ל שכתב ע"ד התוס' מידי דהוי קורע ע"מ לתפור ר"ל כמו קורע כשאין שם תיקון אחר זולת מה שראוי לתפירה דבעינן שיהא צריך לתפור, ולא מהני מה דחזי לתפירה, אבל בחמתו ועל מתו אה"נ דחייב עכ"ל. וביאור הדברים דהיכא דאית ליה צורך בקריעה גופא ודאי חייב וכל חידוש התוס' דהיכא דהתועלת מהמלאכה מה דראוי לתפירה

זה בעי שיעשה ע"מ לתפור ולא סגי מה דהוא ראוי לתפירה. ועיי' בסי' קה"י סי' ל"ו משי"כ לבאר בארוכה.

והא דמבואר ברש"י דף מ"ח דפותח בית הצואר חייב משום מכה בפטיש ולא כתב דחייב משום קורע כבר ביאר הכ"מ והב"י דכיון דאינו ע"מ לתפור אין חייב משום קורע. אמנם עיין בבה"ל סוף סימן ש"מ בסו"ד שכי' ביאור אחר דהיכא דע"י קריעתו נעשה כלי לא חשיב קורע כלל וחשיב תיקון מנא. אמנם צ"ע מהדין דמפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים דמבואר ברמב"ם דחייב משום קורע וכן פסק בשו"ע סי' ש"מ סעיף י"ד והתם הרי נמי נעשה ע"י קריעתו כלי או ספר ואמאי חייב משום קורע.

בא"ד: וכדאמר ר"י לקמן בפ' חבית (דף קמה) אחד כבשים ואחד שלקות, שסחטן לגופן מותר, למימיהן חייב חטאת, ואמאי שרי לגופן ליהוי כמשאצ"ל, אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך, מבואר בדבריהם דהא דכבשים שסחטן לגופן מותר, היינו משום דאין דרך דישה בכך, אמנם בכתובות דף ו' ע"א כתבו התוס' שם בד"ה האי לבאר טעם אחר בהא דכבשים שסחטן לגופן מותר וז"ל שם: ואור"י דמצינו למימר דדוקא כבשים שרי, דהוי הנסחט מהם כמו אוכלא דאיפרת ואין שם משקה עליו כדאמרינן דאפי' למימיהן פטור אבל אסור, עכ"ד. ולפ"ז כתבו שם התוס' דמשקה הנסחט מבגד חשיב "מפרק" אף כשאינו צריך למשקה הנסחט

ממנו, כיון דלא שייך בזה הטעם דאוכלא דאיפרת (ועיי'ש בחידושי הגרע"א - ובחזו"א או"ח נו' סק"ד שתמהו ע"ד התוס' דהרי גם לר"י דס"ל דכבשים שסחטן למימיהן חייב ולא אמרינן אוכלא דאיפרת קאמר התם בגמ' דלגופן מותר, וכתבו ליישב דאפשר דאף לר"י דס"ל דכבשים שסחטן למימיהן חייב מ"מ כ"ז דוקא כיון שסחטן למימיהן ומחשיב להו למשקה, משו"ה לא חשיב אוכלא דאיפרת, משא"כ בשסחטן לגופן ולא מחשיב להו למשקה, חשיב אוכלא דאיפרת כיון דאינם עומדים למשקה).

וע"ע בתוס' שם שכתבו דלפי שיטת הערוך דס"ל דפסיק רישיה דלא ניחא לי מותר, א"כ לפ"ז אפשר לפרש טעם אחר בהא דכבשים שסחטן לגופן מותר, והיינו דכיון דהכא לא ניחא לי במשקין, משו"ה מותר אף מדרבנן, יעוי"ש.

ולכאורה דבריהם צ"ב דמה ענין כבשים שסחטן לגופן לדינא דאינו מתכוון (דבזה ס"ל להערוך דהיכי דלא ניחא לי מותר אע"פ דהוי פס"ר) הרי הוא מתכוון להדיא לסחוט אלא דאין לו צורך בהם ודמי למשאצ"ל, אבל אי"ז דומה לאינו מתכוון.

ועיין באג"ט "דש" [כז' סק"ב-ג'] שעמד בזה וכתב שם ליישב דע"כ צ"ל להתוס' דפירשו דהא דקאמר כבשים שסחטן לגופן, אין הכונה שמתכוון לסחיטה אלא דאין לו צורך במשקין (וכמש"כ רש"י לקמן קמה). אלא ר"ל דאינו מכוון

לסחיטה כלל, אלא דכוונתו רק לרכך הכבשים, וכ"מ מלשון הרמב"ם בפכ"א הי"ג דז"ל שם: כבשים שסחטן, אם לרכך גופן מותר, ואם להוציא מימיהן אסור, עכ"ד. הרי מבואר דסוחטן לגופן היינו שאינו מכוון כלל להוציא מימיהן, רק שמגלגלו בידו לרככו, והמים יוצאין ממילא (וכ"כ לבאר עוד בשיטת הרמב"ם בספר שביתת השבת סוף מלאכת דש, אמנם בחזו"א סנ"ה כתב דאי"ז כוונת הרמב"ם) ולפ"ז אי"ש מש"כ התוס' בכתובות דלפי שיטת הערוך אי"ש הא דכבשים שסחטן לגופן מותר, והיינו כיון דבאמת הרי אינו מתכוין לסחיטה אלא דהוי פס"ר, הלכך כיון דלא ניחא לי בסחיטת המשקין, מותר אף מדרבנן. [ועיין עוד לעיל עמ' כ"ז מה שנתבאר בזה אמאי חשיב אינו מתכוין].

שיטות הראשונים בחיובא דחולב

תו"ה: מפרק, הביאו דברי הגמ' בדף צ"ה ע"א דמבואר דחולב חייב משום מפרק, וכ' רש"י שם דהוא תולדת "דש" וכ"כ הרמב"ם פ"ח משבת ה"ז דחולב חייב משום מפרק דהוא תולדת דש, וכ"ה ברי"ף וברא"ש פרק כלל גדול דחולב חייב משום מפרק, ומפרק חייב משום דש, וכ"ה דעת הרמב"ן והרשב"א דחיובא דחולב משום דש.

ורש"י שם הביא אית דאמרי משום "קוצר" ורש"י תמה ע"ז דלאו מחובר הוא אלא פקיד ועקיר בעטיני הדד כתבואה

בקשיה, [אמנם בירושלמי פ"ז ה"ב (דף נ"ב. ע"ב) איתא דחולב חייב משום "קוצר", וערשיש שם ע"ד רש"י משי"כ בזה, ובש"י וגה"ש בירושלמי שם].

ותוס' הק' ע"ד רש"י הא אין דישה אלא בגידו"ק, והביאו בשם ר"ת דחויבא דחולב הוא משום ממחק דכשחולב "ממחק" את הדד ומחליקו. [ועיין במהר"ם ע"ד התוס' שכי' דהא דאיתא בגמ' באתר תמרי דהחויב משום מפרק היינו נמי משום ממחק, אמנם הרשב"א לקמן בדף צ"ה. ע"א הביא מספר הישר דר"ת פירש דאיכא תרי גוונא מפרק, דאיכא מפרק בגידו"ק דהוא תולדה דדש, ואיכא מפרק שלא בגידו"ק דהוא משום ממחק].

וברשב"א בכתובות דף ס' ע"א (הובא בשטמ"ק שם), כי בשם הר"ש בן אברהם דחויבא דחולב הוא משום "גוזז" וכ"ה בתוס' הרא"ש לקמן דף צ"ה ע"א בשם הריב"א דכל דבר שהוא מכביד על בע"ח והוא מסירו ומיקל מעליו קרוי מפרק ותולדה דגוזז הוא.

וביראים מצוה רע"ד הביא הפירוש דמפרק חייב משום דש ותמה הא אין דישה אלא בגידו"ק ופירש דחויבא דמפרק הוא משום טוחן. [ומוכח מדבריו דבטוחן ליכא דינא דבעי גידו"ק, ודלא כדעת התה"ד הובא בשו"ע ס' שכי"א סעיף ט' דבטוחן אין חייב אלא בגידו"ק עיי"ש בביאור הגר"א, וכן הוכיח בספר טל אורות].

וע"ע ברשב"א לקמן קמ"ד ע"ב דמבואר בדבריו דבשבת אפשר לחייב חולב גם משום בורר דהבהמה הוי כפסולת והוי כמוציא אוכל מתוך פסולת, ולכן יש לדון גם משום מלאכת בורר.

[וע"ע בהגהות רא"מ הורביץ ע"ד התוס' שדן לומר דאיכא בחולב חיוב משום מנפץ דצמר כמו דמנפץ בצמר גפן הוי דש משום דהוי גידו"ק כש"כ רש"י. אי"כ חולב דל"ה גידו"ק והוי בבהמה הוי בכלל מנפץ דצמר].

ונמצא דבהא דחולב בשבת חייב, איכא ו'

שיטות ראשונים:

(א) שיטת הר"י הרמב"ם ורש"י והרמב"ן והרשב"א (צה.) והרא"ש דחויבו משום "דש".

(ב) שיטת הירושלמי (וכ"ה ברש"י לקמן צה. בשם אית דאמרי) דחויבו משום "קוצר".

(ג) שיטת הר"ת דחויבו משום "ממחק".

(ד) שיטת הרשב"א כתובות ס. בשם הר"ש בן אברהם, וכ"מ בתוס' הרא"ש בשם הריב"א, ובמאירי בשם י"מ, דחויבו משום "גוזז".

(ה) שיטת היראים מצו' רע"ד דחויבו משום "טוחן".

(ו) שיטת הרשב"א לקמן קמד: דחויבו ג"כ משום "בורר" (מלבד שאר חיובא אחרינא).

[והגרא"מ הורביץ דן לומר דחויבו משום מנפץ].

ב] ובתוס' הקשו ע"ד ר"ת דהחויב הוא משום ממחק דא"כ אמאי מבואר לקמן דף קמ"ד ע"ב דמותר לחלוב לקדירה דמשקה הבא לאוכל כאוכל הוא, והרי כ"ז הוא אם באים לחייבו משום דש אמרינן דל"ה דש כיון דנעשה אוכל, אבל אם החויב משום ממחק אמאי אין חייב גם בחולב לתוך קדירה, וכן תמה בתוס' הרא"ש דף צ"ה ע"ד הריב"א דהחויב הוא משום גוזז, וכן תמה הרש"ש ע"ד הירושלמי דהחויב הוא משום קוצר, א"כ מה נפ"מ אם הוי לקדירה, [ולדעת היראים דהוי משום טוחן לכאוי נמי קשה אמאי מותר לתוך הקדירה. ועיין בספר שביתת השבת מלאכת דש, בא"ר אות ס"ח בד"ה השיטה הג' דכ' די"ל דכשחולב לתוך הקדירה הוי כטוחן לאכול לאלתר, דדעת הרשב"א הובא ברמ"א סימן שכ"א סעיף י"ב דליכא איסור טוחן. וה"נ לתוך הקדירה הוי כדעתו לאכלו מיד.]

ובאגלי טל מלאכת דש ס"ק כ"ד אות ט"ו כתב די"ל דהני ראשונים יפרשו דברי הגמ' בדף קמ"ד כדעת הגאונים והרי"ף דכל החילוק בין חולב לתוך הקערה או חולב לתוך הקדירה הוא דוקא ביו"ט דהותר אוכל נפש, אבל לתוך הקערה לא הותר, וכש"כ הרמב"ן דלעשות משקין לא הותר באוכל נפש, עיי"ש באגלי טל שהאריך בביאור שיטתם. וא"כ כל החילוק בין חולב לקדירה לחולב לקערה ל"ה חילוק בעיקר מלאכת חולב, דבזה בשניהם חשיב מלאכה, [משום קוצר, או גוזז, או טוחן],

ורק הוי חילוק בדין היתר אוכל נפש, ועיי"ש שהאריך בזה.

בשיטת ר"ת דחויבו משום "ממחק"

ג] ובדברי ר"ת שכי דהחויב הוא משום ממחק, דע"י החליבה ממחק את הדד ומחליקו, צ"ע טובא מהא דאיתא בדף צ"ה ע"א דחויבא דחולב הוא כשחולב כגרוגרת, וצ"ע דהתינח לדעת הראשונים דהוי משום מפרק או קוצר או טוחן או גוזז י"ל דבעי כגרוגרת דשיעורא דמלאכה באוכלין הוא כגרוגרת, אבל לדעת ר"ת דהוא משום מחיקת הדד מהכ"ת דבעי כגרוגרת, ונדפסה קושיה זו בקובץ חידו"ת מהגרמ"מ שולזינגר שליט"א, וכתב ע"ז מרן הקה"י בשולי הגליון, ובדעת ר"ת נראה דצ"ל דכל שאינו כגרוגרת אינו צריך בהמחקה ואינו מכויץ לה, עכ"ד. והעירו עוד ליישב עפ"ד התוס' ר"פ המוציא יין דהק' דהא שיעור הוצאה דחלב הוא כדי גמיעה ואמאי חולב בעי כגרוגרת, וכתבו דאין אדם טורח לחלוב פחות מכגרוגרת, וא"כ י"ל דלכן מה"ט נמי אין לחייב משום ממחק. וע"ע בחידושי חת"ס מש"כ להק' ע"ד ר"ת דהא הוי מלאכה שא"צ לגופה עיי"ש. (ועוד יש לדון דהוי מלאכה שאינה מתקיימת ואכ"מ.)

ועיין בתש"ר' אליעזר תשי"ב (תשובה לבעל השדה חמד) בהגהה שתמה אין מותר להניק תינוק בשבת לדעת האבן העוזר סימן שכ"ח דלהעמיד עלוקה בשבת חשיב כעביד מלאכה, וא"כ ה"נ הא

דנותנת לתינוק לינק יחשב כעושה מלאכה, ואין לומר משום דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב כדאיתא ביבמות קי"ד ע"א דהא מבואר בגמ' בכתובות דף ס' ע"א דתינוק הולך ויונק עד ד' וה' שנים אע"ג דכבר ל"ה מסוכן אצל חלב, והקשה עוד דהא הוי ספינן איסורא לקטן בידים.

ועיין באו"ש פ"ח משבת שג"כ עמד בזה, וע"ע בספר שביתת השבת במלאכת דש אות פ' ובסוף ח"א דף נ"ח שהאריך בזה והביא דברי הרלב"ג דאכילה אינה בגדר מלאכה ולכן לא נאסרה בשבת עי"ש שהאריך לדון בזה, ובסו"ד הביא דברי הגרצ"פ פרנק בהך קושיא עי"ש.

בקושית התוס' אמאי חולב חייב משום

"דש" הא ל"ה גידו"ק

ד] ובדעת רש"י והרמב"ם והרי"ף והרא"ש, דחולב חייב משום מפרק דהוא תולדת דש, כבר תמהו התוס' דהא נחלקו ר"י ורבנן בפוצע חלזון אם חייב משום דישה, דר"י מחייב משום דישה, ורבנן פוטרים דאין דישה אלא בגידו"ק, וא"כ איך חייב חולב משום דש הא ל"ה גידו"ק, וכתב התוס' דרש"י ס"ל דהלכה כר"י דיש דישה אף שלא בגידו"ק, ולכן חייב בחולב משום דישה, [ועיין ברשב"א דף צ"ה ע"א שהביא בשם ר' האי גאון דחולב הוי רק איסור דרבנן ומשום דלהלכה קי"ל דאין דישה אלא בגידו"ק ומשו"ה ל"ה חולב רק איסור דרבנן].

אמנם צ"ע בדעת הרי"ף והרמב"ם

והרא"ש דפסקו דאין דישה אלא בגידו"ק, וכתבו דחולב חייב משום מפרק שהוא תולדות דש, וכ"כ הרמב"ם שם דחולב בחי שיש לו עור חייב משום מפרק וצ"ע הא אין דישה אלא בגידו"ק.

ובמגיד משנה כתב דהרמב"ם ס"ל דבהמה חשיבא גידו"ק, וכמבואר בקצת מקומות בתלמוד דבהמה חשיבא גידו"ק, [והיינו לגבי מע"ש דאמרין דמה הפרט גידו"ק], אמנם התוס' הוכיחו מהא דנתמעט בפועל דיצא החולב וכו' מוכח דהיכא דהפרט הוא גידו"ק ל"ה בהמה כמו גידו"ק וא"כ צ"ע מ"ש הכא דחשיבא בהמה גידו"ק. ועיין בח' חת"ס דף ע"ג ע"ב שביאר דהבהמה חשיבא גידו"ק אבל החלב שיוצא ממנה כבר לא חשיב גידו"ק, ולכן פועל נתמעט דאין אוכל בחלב דהחלב ל"ה גידו"ק, אבל מלאכת מפרק הוא מהבהמה שהיא גידו"ק, [ועיין במגן אבות (ע"ד התוס') שכתב דלפ"ד הרב המגיד דבהמה הוי גידו"ק אמאי כל מנפץ צמר ל"ה מפרק דהוא תולדה דדש, וכתב משום דהבהמה והחלב הוי גידו"ק אבל הצמר ל"ה גידו"ק. וחילק המגן אבות בין החלב לצמר וצ"ע]. ומבואר לפ"ז דאע"ג דאין דישה אלא בגידו"ק, אבל א"צ שיהא הדבר הנידוש גידו"ק, אלא ממה שדשים צריך שיהא גידו"ק. ועיין בפמ"ג בפתיחה לסי' ש"כ דכ' דאמאי חייב הסוחט בגד משום "דש" הרי המים ל"ה גידו"ק, וכתב דאיירי בבגד פשתן או צמר דהוא גידו"ק ולכן חייב משום מפרק, הרי דנקט הפמ"ג דסגי

שהדבר שדשים ממנו חשיב גידו"ק, [אמנם במאירי בדף ע"ג ע"ב תמה דכל סוחט בגד ל"ה גידו"ק ואמאי חייב, ומשמע דלא ס"ל כפמ"ג דסגי שהבגד הוא גידו"ק, אך אפשר דכוונתו דכיון דבעי גידו"ק א"כ בעי שיהא חיבור דומיא דגידו"ק דהוי מחובר מחמת עצמו ולא ע"י מה שנכנסו מים לתוך הבגד.] וע"ע באגלי טל מלאכת דש סק"ז שהאריך בזה עיי"ש.

אמנם בעיקר דברי ה"ה שכי' דהטעם דחולב חייב משום מפרק כיון דהוי גידו"ק, וס"ל לרמב"ם דבהמה חשיב גידו"ק, הנה יש להוכיח מדברי השו"ע דפסק להלכה דבהמה ל"ה גידו"ק, דבסימן שכ"א סעיף ט' כתב המחבר, מותר לחתוך בשר מבושל או צלי דק דק בסכין, והמקור הוא מדברי תה"ד וכי' שם הטעם דאין טחינה אלא בגידו"ק, ולכן אע"ג דמחתך ירק דק דק חייב משום טוחן אבל בבשר פטור דל"ה גידו"ק. וכי' התה"ד דכמו דאין עימור אלא בגידו"ק ואין דישה אלא בגידו"ק ה"נ אין טחינה אלא בגידו"ק. ועיין בביאור הגר"א שם שכתב דאין טחינה אלא בגידו"ק כמ"ש בעימור שם ע"ג ב' וה"ה לכל מלאכת הקרקע כמשי"ש ע"ה א' עכ"ל הגר"א. [וצ"ע מ"ש מבורר ומבשל דחייב שלא בגידו"ק ע' בנשמת אדם כלל י"ז מש"כ בזה, ובאגלי טל מלאכת בורר סעיף י"ב ס"ק כ"א הוכיח להדיא מדברי התה"ד דבורר בדגים חייב חטאת, וע"ע חזו"א ס"ס נ"ז מש"כ בזה, ויעוי' תשי' הגרעק"א תשי' כי דנקט

דלפי"ד התה"ד נמי אין זריה אלא בגידו"ק.] ומבואר להדיא בדברי התה"ד והמחבר דבהמה לא חשיבא גידו"ק, ועיין במג"א סק"י שהביא דהש"ג הקשה כן דהא לגבי חולב חזינן דבהמה הוי גידו"ק, ובתשי' הגרעק"א תשי' כי ביאר בזה דעיקר הטעם דמותר לחתוך הוא משום דאין טחינה באוכלין ולכן אע"ג דבהמה חשיבא גידו"ק מותר לחתוך בשר, ומה"ט כי הגרעק"א דהרמ"א אוסר לחתוך בשר חי דבזה הוא טוחן. אמנם בדברי הגר"א והט"ז שם דכתבו דשרי גם לחתוך בשר חי מוכח דעיקר הטעם הוא משום דאין טחינה אלא בגידו"ק וכש"כ הגר"א דהוי דין בכל מלאכות הקרקע, ומוכח דבהמה ל"ה גידו"ק, וצ"ע א"כ גם לגבי דישה בהמה ל"ה גידו"ק, וא"כ אמאי חולב חייב משום מפרק וכש"כ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והא אין דישה אלא בגידו"ק ובהמה ל"ה גידו"ק.

ה] אמנם מצינו עוד דרך בביאור שיטת הרמב"ם והרי"ף והרא"ש דחולב חייב משום מפרק, דהנה בתשי' ר"א בן הרמב"ם שאלה י"ח מובא שאלה ששאל רבינו דניאל הבבלי על מה דפסק הרמב"ם דחובל בחי שיש לו עור דחייב משום מפרק ותמה דהא הרמב"ם פסק אין דישה אלא בגידו"ק, והוא שאמרו חכמים בפרק כלל גדול בענין פציעת חלזון אמר רבא מ"ט דרבנן אין דישה אלא בגידו"ק וכי' מה הפרש בין דש למפרק, והלא הדש הוא

המפרק והמפרק הוא הדש, וע"ז השיב לו ר"א בן הרמב"ם וז"ל אבל זה שהקשית בתחילתה מדק"ל אין דישה אלא בגידו"ק אין ראוי למי שיבין ענין האב ומעינו ותולדתו להקשותה כלל, שהתולדה אע"פ שהיא דומה לאב אינה לא אב ולא מעין האב אלא הפרש יש ביניהם, ושאמרת והמפרק הוא הדש, אינו כן אלא מפרק תולדה דדש, שאין לומר שהסחיטה לענבים או חליבה לעזים דישה, ולא עלה זה על דעת אדם אע"פ שהחיוב בהן משום מפרק, והואיל ומפרק תולדה דדש, אין להקשות מדק"ל אין דישה אלא בגידו"ק, הדישה שהיא האב ומעין האב אינה אלא בגידו"ק, והמפרק שהוא תולדה דדש ישנו בגידו"ק ושלא בגידו"ק, תדע דגרסינן בפרק אע"פ תני ר' מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת ואינו חושש מ"ט יונק מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו רבנן, הנה בפירוש דמפרק ישנו בבע"ת, ועוד לא איירי תנאי ואמוראי בסוחט דג לצירו ובחלות דבש שריסקן [נ"ב כוונתו דבהני דינים דאיתא לקמן בדף קמ"ד לא הוזכרו שם מח' אם יש דישה שלא בגידו"ק]. אלא (צ"ל ולא) בענין מפרק דקא מתני לה גבי סוחט פירות דהיינו מפרק הלכך ליכא לאקשווי מהאי אסיפא כלל, עכ"ל. ומבואר בדבריו דבאב דדישה בעי גידו"ק ובתולדה של דש לא בעי גידו"ק, וצ"ע מהכ"ת דיהא התולדה חמור מן האב, ועצ"ע אמאי פוצע חלזון חשיב אב ואמאי ל"ה תולדה כמו חולב וחובל.

אמנם נראה דביאור הדברים הוא דבמלאכת דש איכא תרי גווני איכא דישה והוא האב, אמנם איכא עוד פעולת מלאכה דהוא מפרק, והוא תולדה דדישה, ומדויק כן בדברי הגמ' דבחולב אמרו דחייב משום מפרק, ובפוצע חלזון מבואר בגמ' פציעה ה"ה בכלל דישה, ולא אמרו בכלל מפרק, וע"ז כ' ר"א בן הרמב"ם דדישה הוי רק בגידו"ק, ומפרק הוי גם שלא בגידו"ק, ויסוד החילוק הוא לכאוי דדישה היינו דאיכא כאן את החיטה אלא דצריך לפרקה מקליפתה, והוי הפרדת האוכל מהפסולת שמכסה אותו, אבל במפרק ע"י הפירוק נעשה כאן דבר חדש כגון בפירוק דזיתים וענבים נעשה כאן משקה דיין ושמן וזה חשיב מפרק דל"ה רק הפרדת האוכל שישנו מהפסולת, אלא עשית משקה מאוכל, ולכן ס"ל לר"א בן אברהם דדישה הוי רק בגידו"ק, אבל מפרק הוי גם שלא בגידו"ק, דמפרק הוי פעולה אחרת דישנה גם שלא בגידו"ק, ובחלזון דמבואר בגמ' דהוי בכלל דישה הוא משום דבחלזון הרי איירי בדם החלזון שצובעין ממנו לתכלת דביארו התוס' בדף ע"ה ע"א דהוי מיפקד פקיד והיינו דהוי מכונס ורק בעי להפרידו מהחלזון ובזה הוי כדישה.

ולפ"ז מבואר היטב דברי השו"ע דאע"ג דפסק דמחתך בשר דק דק מותר דאין טחינה אלא בגידו"ק ובהמה ל"ה גידו"ק אבל חולב חייב משום מפרק ומשום דרק בדישה בעינן גידו"ק, ובמפרק ל"ב גידו"ק.

במקדש ואב מלאכה היא, כיון דתנא ליה דש לא תנא להו, וזורה ובורר ומרקד סידורא דפת נינהו וכו'. ועיין במהר"ם וברש"ש ובהגהות רי"א חבר ז"ל שכתבו דכוונת רש"י לתרץ קושית התוס' הנ"ל דהא כותש הוי במשכן בסממנים, וע"ז תירץ רש"י דמ"מ התנא נקט סידורא דפת, ומשו"ה לא מני כותש, כיון דעני אוכל בלא כתישה, משא"כ בורר זורה ומרקד דאיכא גם בעני בפת להכי תני להו.

ועיין במהר"ם ובחידושי הגרע"א ובספר חפץ ה' דנקטו בדעת רש"י דלמסקנת הגמ' כותש ודש הוי שתי אבות, ואי עביד כתישה בהדי דש, חייב שתיים, ודמי ממש לזורה בורר ומרקד דהוי ג' אבות נפרדות (אלא דהתנא דמתניתין לא תני כותש בהדיהו, משום דנקיט סידורא דפת, אבל כיון דבמשכן ה"י כתישה בסממנים, א"כ חשיב כותש אב מלאכת בפני"ע).

ועיין ברעק"א שתמה ע"ד רש"י דהיאך דרש רבי "אלה הדברים" דל"ט מלאכות הויין, הא באמת הוי מ' מלאכות, אם נחשוב כותש מלאכה בפני"ע.

וע"ע ברש"ש שהקשה ע"ד רש"י מהא דאיתא לעיל מנינא דמתניתין למ"ל, אר"י דאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב עכאוו"א, ופירש"י שם דבא להודיעך כמה חטאות חייב עליו, ואי איתא דאיכא עוד מלאכה דכותש, א"כ הרי איכא מ' חטאות. וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ג סי' פ"ב סק"י שהקשה עוד מהא דאיתא לעיל דף

ס"י ידיעה לשבת במאי, בתחומין ואליב"י דר"ע וכו' וק"ל דמאי מקשה דידיעה לשבת במאי, הא מצי לשנויי ב"כותש"י יעוי"ש.

זמנא עיין בחי' הרמב"ן דמשמע מלשון שפירש ברש"י דכותש הוי בכלל "בורר" [ונראה לבאר הא דלא חשיב "דש"י כמשי"כ הפרמ"ג בסי' ש"יט בא"א סק"ח דכיון דהקליפה הדקה בטילה לחטה משו"ה לא הוי בכלל "דש"י] וע"ע בספר מגן אבות ובמנ"ח ובשפ"א דנקטו בשיטת רש"י (וכ"מ בתוס' רי"ד) דכותש הוא בכלל "דש"י וחשיב אב מלאכה אחת, עכ"פ מדבריהם למדנו דנקטו דכותש לא חשיב מלאכה בפני"ע (ודלא כמשי"כ המהר"ם והגרע"א והחפץ ה' בשיטת רש"י).

וע"ע בשיטה להר"ן ובמאירי שכתבו דכותש הוי תולדה ד"דש"י (ועיין באג"ט "דש"י סק"י אות ח' דנקט כן ג"כ בדעת רש"י דכותש הוי תולדה ד"דש"י) וכ"כ בפי' הר"ח דכותש הוי תולדה (אמנם לא פירש להדיא לאיזה אב היא תולדה). [ויעוי' בתוס' הרא"ש בשם ר"ת דכתב נמי דכותש הוי בכלל טוחן].

ומצאנו עוד שיטה מחודשת בחידושי הריטב"א (החדשים) שפירש קושית הגמ' ולחשוב נמי כותש, פי' אע"ג דדמי ל"טוחן" ומשני אביי שכן עני אוכל פתו בלא כתישה, פרש"י דודאי כותש בסממנים אב מלאכה הוא באנפי נפשה ואינה בכלל טוחן, ומיהו כותש בחטים

אינה מלאכה לעצמה, כיון שהעני אוכל פתו בלא כתישה (ונראה דר"ל דהוי בכלל "טוחן"). [ויעוי' בתוס' הרא"ש בשם ר"ת דכתב נמי דכותש הוי בכלל טוחן].

ונמצא דב"כותש" איכא ה' שיטת

בראשונים:

(א) **שיטת רש"י** (לפי הבנת המהר"ם והגרע"א והחפץ ה') דכותש מלאכה בפני"ע, ואינה בכלל "דש".

(ב) **שיטת התוס' רי"ד** (וכן נקטו המגן אבות והמנ"ח והשפ"א בשיטת רש"י) דכותש היא בכלל אב מלאכה ד"דש".

(ג) **שיטת הר"ן והמאירי** דכותש הוי תולדה ד"דש".

(ד) **שיטת הרמב"ן** (וכ"מ קצת בפ"י הר"ח) דכותש היא בכלל מלאכת "בורר".

(ה) **שיטת הריטב"א** (החדשים) דכותש חיטים הוא בכלל "טוחן".

ובמש"כ התוס' בשם ר"ת עיין רמב"ן ריטב"א ותוס' הרא"ש.

[ב] **במג"א** סי' שייט סק"ח כתב בזה"ל: דלפרק הדגן מתוך השבלים הוי תולדה דדש ואסור, אבל כשנתפרקו הדגן מן השבלים מערב שבת מותר לקלפו לכו"ע וכדאיתא בב"י בשם התוס' (ביצה דף יג: ד"ה ואם) וע"ש בפרמ"ג (א"א סק"ח) שכתב לבאר, דאותה הקליפה הדקה המחוברת בטילה לגבי החיטה, ומשו"ה לא חשיב מפרק, ודמי להא דאיתא בסוסי' שכי"א דלקלף שומין מותר כדי

לאכול לאלתר, אבל לאחר זמן אסור, והיינו ג"כ מאותו טעם דקליפתן בטילה לגבי האוכל, ולא חשיב "דש" אלא "בורר" דמותר כדי לאוכלן לאלתר.

ובהגהות רעק"א (על השו"ע שם) הקשה ע"ז בזה"ל: וקשה לי מהא דאיתא בשבת דף עד. ולחשוב נמי כותש, ופירש"י חיטים במכתשת להסיר קליפתן, הרי אף דכבר נפרקו החיטין מהשבלים, מ"מ במה שמסיר עתה קליפה ע"י הכתישה מקרי מפרק, וצ"ע. עכ"ד.

ובאמת דכל קושית הגרע"א היא לשיטות הראשונים הנ"ל דס"ל ד"כותש" חיובו משום "דש" אבל לשיטת הרמב"ן הנ"ל דס"ל ד"כותש" חיובו משום "בורר" לא קשה כלל דהרי לשיטתו לא מבואר כלל בסוגיין דכותש חייב משום "דש" [וכן לשיטת הריטב"א ד"כותש" חיובו משום טוחן ג"כ לא קשה לפמשי"כ הרשב"א בשו"ת ח"ד סי' עה' דטוחן לאלתר מותר ומשו"ה מבואר שם בתוס' (ביצה יג') דמותר לקלף החיטה כדי לאכלו לאלתר].

ובעיקר קושית הגרע"א מצאנו באחרונים

ליישב בכמה אופנים:

(א) **בספר מגן אבות** במלאכת "דש" כתב ליישב דמלאכת "דש" הוא רק כשמוציא האוכל מהקליפה, אבל כשמסיר הקליפה מעל האוכל לא הוי דש, ומשו"ה בכותש כיון שמוציא האוכל מתוך הקליפה חייב משום דש, אבל המג"א איירי כשמקלף

הקליפה מעל האוכל ומשו"ה שרי, דבכה"ג לא חשיב "דש" אלא "בורר".

אמנם עיין בשבה"ש "דש" סק"ו שהקשה ע"ד מהא דפ"י הר"ח על הא דאיתא לקמן עד' ע"ב האי מאן דעבד תלתא חייב יא' חטאות וחדא מינייהו קלף את הקנים דחייב משום "דש", יעוי"ש. הרי מבואר דקולף הקליפה ג"כ חייב משום "דש".

(ב) הביאור"ל בסוס"י שכא' ד"ה לאלתר כתב ליישב קושית הגרע"א בזה"ל ולעני"ד יש ליישב בפשיטות דהגמרא (בביצה דף יג') איירי דקולף ביד, והתם (בסוגיין) דכותש במכתשת דהוא בכלי חשיבא כמו דש, דעד כאן לא פטרינן בקולף כ"א משום דבעינן מלאכת מחשבת לענין שבת כמו לענין משכן וכמו שמסיק שם בגמ' והלא מלאכת כותש הי' במשכן וכמו שפירש"י, ולא אאמין שיצא זה מפי הגאון רעק"א רק מאיזה תלמיד טועה, עכ"ד. ר"ל דיש חילוק בין כותש ביד דזה לא הוי "דש" (אלא בורר), לבין כותש בכלי (במכתשת) דזה חשיב "דש".

ודבריו צ"ב דלא מצאנו בשום מלאכה חילוק בין עושהו בכלי לבין אם עושהו ביד ולא מצאנו דבכלי חשיב מלאכה אחרת מעושהו ביד. [ועיין לקמן דף צ"ד ע"ב מי איכא מידי דבכלי חייב חטאת וביד מותר לכתחילה] וצ"ע. [ודברי הבה"ל צ"ע דמדבריו מבואר דלמד דהטעם דקולף ביד מותר מטעם דלי"ה מלאכת מחשבת

כדאיתא בביצה י"ג ע"ב ולכן ל"ה דש, ולכן למד דזה טעם רק ביד, אבל הגרעק"א הרי למד דהטעם משום דהקליפה בטילה לפרי ולא חשיב פסולת וא"כ ודאי אין לחלק בין כלי לביד, ולכן שפיר הק' הגרעק"א. [וע"ע באג"ט "דש" סק"ו ובסקי"א משי"כ עוד ליישב בזה.

מלאכת "בורר"

בדין ברירה בשני מיני אוכלין

גמרא: ת"ר היו לפניו מיני אוכלין, וכתב רש"י היו לפניו מיני אוכלין גרסי' ול"ג שני, ובתוס' כתבו דשני מיני אוכלין גרסי' וכן פירש ר"ח דבאוכל מתוך אוכל שייכא ברירה שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול, דאותו שאינו חפץ בו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ לאכול, וכן משמע בירושלמי דגרס הבורר אוכלים מתוך אוכלים חזקיה אמר וכו', עכ"ד התוס', וכ"ה דעת הרא"ש, וכן פסק הרמב"ם פ"ח מהל' שבת הי"ב והי"ג דאיכא ברירה בשני מיני אוכלין, וכן נפסק בשו"ע סימן שיי"ט סעיף ג', וכן איתא להדיא בתוספתא פרק י"ז ה"ו דאיכא ברירה בשני מיני אוכלין, [ובירושלמי שהביאו התוס' מבואר דנחלקו בזה חזקיה ור' יוחנן, דחזקיה ס"ל דאיכא ברירה בשני מיני אוכלין ור' יוחנן ס"ל דליכא ברירה בשני מיני אוכלין, ופסקו תוס' והרמב"ם והרא"ש כדברי חזקיה דאיכא ברירה בשני מיני אוכלין].

והנה בדברי רש"י שכתב דל"ג שני מיני

אוכלין, לכאוי היה משמע דס"ל דבשני מיני אוכלין ליכא ברירה, ולכן מחק הגירסא שני מיני אוכלין ואיירי באוכל ופסולת, אמנם עיין במגן אבות שהוכיח מדברי רש"י לקמן דף ק"מ ע"א דס"ל דגם בב' מיני אוכלין איכא ברירה, והא דמחק רש"י הגירסא דשני מיני אוכלין, עיין בחידושי הריטב"א שכתב דכיון דאיתא לקמן דר' המנונא מפרש דלא יבורר פסולת מתוך אוכל, ובורר אוכל מתוך פסולת מוכח דלא איירי בשני מיני אוכלין, אלא באוכל ופסולת, [וע"ע במגן אבות, ובח' חת"ס בסוגין, ובפמ"ג ש"יט משי"ז סק"א משי"כ בדברי רש"י דלי"ג שני מיני אוכלין], ולפי"ז לקמן בברייתא דתנא היו לפניו שני מיני אוכלין ובירר ואכל ובירר והניח ר' אשי מתני פטור וכו' י"ל דרש"י נמי גרס שם שני מיני אוכלין, וכ"ה בחידושי הריטב"א שם, דרש"י נמי מודה דאיכא ברירה בשני מיני אוכלין, ורק דהכא ל"ג לה רש"י כיון דאוקי לה ר' המנונא באוכל ופסולת, ומשמע דאיירי באוכל ופסולת ולא בב' מיני אוכלין, אבל התוס' והרא"ש כתבו דגרסי' שני מיני אוכלין וכתבו דבזה נמי חשיב כאוכל ופסולת דאותו שרוצה לאכול חשיב כאוכל ואותו שאינו רוצה לאכול חשיב פסולת, ובפשטות משמע מלשון התוס' והרא"ש דס"ל דכל הא דחשיב ברירה בשני מיני אוכלין הוא משום דמה שרוצה לאכול חשיב כאוכל, ומה שאינו רוצה לאכול חשיב כפסולת, ולכן פסק הרמ"א בסימן ש"יט סעיף ג'

דהדין הוא דצריך לבורר מה שרוצה לאכול לאלתר דהוי כאוכל מתוך פסולת לאלתר.

אמנם בדברי הרמב"ם מבואר דחלוק

ברירה דשני מיני אוכלין מברירה דאוכל

ופסולת:

א) דהנה הרמב"ם כתב בפ"ח מהל' שבת הי"ב היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחד ומניח לאכול מיד, ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום כגון שבירר בשחרית לאכול בין הערבים חייב, ובבה"ל ס' ש"יט סעיף ב' ד"ה שני הביא בשם הרד"ע ומספר מגלת ספר על הסמ"ג שדייקו מדברי הרמב"ם דבשני מיני אוכלין אע"פ שלא אכל מה שבירר אלא שבירר לאכול השני לאלתר נמי מותר, וכן הוא פשטות דברי המחבר שם וע"ז בא הרמ"א שם וחלק דבשני מיני אוכלין בעי שיאכל מה שיבורר וכמבואר בתוס' ורא"ש דמה שרוצה לאכול הוא האוכל והשני הוא הפסולת, אבל בדברי הרמב"ם מבואר דחלוק דבאוכל ופסולת צריך שיאכל מה שבורר, אבל בשי מיני אוכלין אם בורר אחד כדי לאכול השני לאלתר מותר [ועיין בחידושי הגאון ר' אלעזר משה הורביץ זצ"ל בסוף הגמ' שכתב לפרש לפ"ז קושית אביי מידי אוכל מתוך פסולת קתני, דכוונת אביי להקשות דהכא דאיירי בב' מיני אוכלין בזה ליכא נפ"מ מה שבורר את מה שרוצה לאכול או שבורר השני וכסברת הרמב"ם, וע"ע בחידושי הגרא"מ הורביץ שם משי"כ לפרש לפ"ד הרמב"ם דינא